

UCHWAŁA

Dnia 25 września 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Halina Kuryło

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

Protokolant Anita Szewczyk

w sprawie z odwołania A. K. i P. K.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.

z udziałem Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców

o wysokość podstawy wymiaru składek,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w dniu 25 września 2025 r.,

na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem

Sądu Apelacyjnego w Lublinie

z dnia 9 kwietnia 2025 r., sygn. akt III AUa 156/25,

czy w świetle art. 398²⁰ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o Sądzie Najwyższym zawarta w wyroku kasatoryjnym wykładnia art. 18 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, pozostająca w sprzeczności z uchwałą 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2023 roku w sprawie III UZP 3/23, której nadana została moc zasady prawnej i od której Izba Sądu Najwyższego nie odstąpiła w trybie art. 88 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym jest wiążąca dla sądu rozpoznającego ponownie sprawę na skutek uwzględnienia skargi nadzwyczajnej i uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego.

podjął uchwałę:

Sąd drugiej instancji, rozpoznając ponownie sprawę na skutek uwzględnienia skargi nadzwyczajnej i uchylenia jego wyroku przez Sąd Najwyższy - Izbę Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych orzekający w składzie niespełniającym

wymogów sądu z art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE, nie jest związany wykładnią prawa dokonaną w takim wyroku (art. 398²⁰ k.p.c. w związku z art. 95 pkt. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2024 r. poz .622).

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 9 kwietnia 2025 r., III AUa 156/25 Sąd Apelacyjny w Lublinie na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił Sądowi Najwyższemu następujące zagadnienie prawne: czy w świetle art. 398²⁰ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz.U. 2024 r., poz. 622, dalej: uSN) zawarta w wyroku kasatoryjnym wykładnia art. 18 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2025 r., poz. 350, dalej jako ustawa systemowa), pozostająca w sprzeczności z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 29 listopada 2023 r., III UZP 3/23, której nadana została moc zasady prawnej i od której Izba Sądu Najwyższego nie odstąpiła w trybie art. 88 § 1 uSN jest wiążąca dla sądu rozpoznającego ponownie sprawę na skutek uwzględnienia skargi nadzwyczajnej i uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego?

Sąd Apelacyjny, na podstawie wyroku z 11 grudnia 2024 r., II NSNc 508/23 (LEX nr 3793771) otrzymał ponownie do rozpoznania sprawę z odwołania A. K. (ubezpieczona) i P. K. (płatnik składek) od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - Oddziału w R. (organ rentowy) z 28 sierpnia 2019 r. o ustalenie podstawy wymiaru składek, na skutek uchylenia jego wcześniejszego wyroku z 20 września 2022 r., III AUa 346/22.

Sąd Apelacyjny przedstawił następujące ustalenia faktyczne, poczynione wcześniej w sprawie przez Sąd Okręgowy w Radomiu z 14 lutego 2022 r., VI U 1603/19. Organ rentowy decyzjami z 28 sierpnia 2019 r. określił A. K. podstawę wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne z tytułu wykonywania współpracy przy prowadzonej przez P. K. pozarolniczej działalności gospodarczej za listopad 2014 r. w kwocie 2.247,60 zł oraz grudzień 2014 r. w kwocie 1.087,55

zł. Decyzja ta została zaskarżona odwołaniami ubezpieczonej i płatnika składek.

Płatnik składek 12 maja 2014 r. rozpoczął wykonywanie działalności gospodarczej. Jako przeważający przedmiot tej działalności wpisano fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne. W okresie od 12 maja 2014 r. do 31 sierpnia 2014 r. zakres jego działalności obejmował dystrybucję kosmetyków, w tym artykułów do stylizacji paznokci. Działalność gospodarczą prowadził wówczas samodzielnie, nie zatrudniał osób świadczących usługi kosmetyczne i fryzjerskie. Ubezpieczona (będąca żoną płatnika składek) w okresie od 11 maja 2010 r. do 29 czerwca 2013 r. prowadziła własną działalność gospodarczą. Jako przeważający przedmiot tej działalności wpisano fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne. W okresie od 1 września do 31 października 2014 r. ubezpieczona zatrudniona była w P. na podstawie umowy o pracę, zawartej na czas określony, na stanowisku pracownika biurowego, w pełnym wymiarze czasu pracy. Wynagrodzenie ustalone zostało w kwocie 1680 zł brutto. W okresie od 1 września 2014 r. do 31 października 2014 r. ubezpieczona została zgłoszona do ubezpieczenia zdrowotnego jako osoba wykonująca współpracę przy prowadzonej przez płatnika składek pozarolniczej działalności gospodarczej. Od 1 listopada 2014 r. została zgłoszona do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych i zdrowotnego. W dacie podjęcia współpracy ubezpieczona była w pierwszej ciąży. Płatnik składek zadeklarował podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne ubezpieczonej: za listopad 2014 r. w wysokości 9.000 zł, za grudzień 2014 r. w wysokości 4.354,84 zł (proporcjonalnie zmniejszona do ilości dni wykonywania współpracy przy działalności gospodarczej, tj. 15 dni). Od 16 grudnia 2014 r. do 8 kwietnia 2015 r. ubezpieczona pobierała zasiłek chorobowy, natomiast od 9 kwietnia 2015 r. do 6 kwietnia 2016 r. przebywała na urlopie macierzyńskim, pobierając zasiłek z tego tytułu. Następnie od 9 kwietnia 2016 r. do 9 października 2016 r. ubezpieczona pobierała zasiłek chorobowy i od 10 października 2016 r. do 7 stycznia 2018 r. przebywała na urlopie macierzyńskim, a następnie korzystała z zasiłków opiekuńczych do 25 stycznia 2019 r. Ubezpieczona wystąpiła o wypłatę zasiłków za okres od 4 lutego 2019 r. do 15 lutego 2019 r., od 13 marca 2019 r. do 20 marca 2019 r., od 10 kwietnia 2019 r. do 16 kwietnia 2019 r. Od 17 czerwca 2019 r. do 21 czerwca 2019 r., od 5 sierpnia 2019 r. do 9 sierpnia 2019 r. Zasiłki nie zostały

wypłacone.

Od kwietnia 2016 r., w okresie przerw między pobieraniem świadczeń z ubezpieczenia społecznego, płatnik składek deklarował za ubezpieczoną podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w wysokości 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego (proporcjonalnie zmniejszoną do ilości dni wykonywania współpracy). W czasie nieobecności w pracy ubezpieczonej, płatnik składek zatrudnił inną osobę na podstawie umowy o pracę zawartej na czas określony od 5 lutego 2018 r. do 30 kwietnia 2018 r., a następnie od 1 maja 2018 r. do 30 kwietnia 2020 r., na stanowisku stylistka paznokci, w wymiarze czasu pracy 1/4 etatu. Wynagrodzenie ustalone zostało w kwocie 525 zł brutto. W miesiącach listopad - grudzień 2014 r. koszty uzyskania przychodu, w tym z tytułu składek na ubezpieczenia za osobę współpracującą – ubezpieczoną - wyniosły odpowiednio 3361,90 zł oraz 1 766,28 zł.

Płatnik składek z działalności gospodarczej uzyskał w listopadzie 2014 r. przychód 8210 zł, koszty uzyskania przychodu 10046,05; w grudniu 2014 r. 4431 zł, koszty uzyskania przychodu 10046,05 zł; w 2015 r. przychód 20667 zł, koszty uzyskania przychodu 15340,62 zł; w 2016 r. przychód 26144,00 zł, koszty uzyskania przychodu 16630,09 zł; w 2017 r. przychód 24946 zł, koszty uzyskania przychodu 17487,08 zł; w 2018 r. przychód 47999,30 zł, koszty uzyskania przychodu 30196,16 zł; od stycznia do kwietnia 2019 r. przychód 14030 zł, koszty uzyskania przychodu 4765,90. Ubezpieczona z ubezpieczenia chorobowego uzyskała świadczenia w kwotach: w 2014 r. – 4.141,92 zł, w 2015 r. – 80.664,94 zł, w 2016 r. – 84.910,08 zł, w 2017 r. – 75.591,50 zł, w 2018 r. – 13.772,14 zł, w 2019 r. – 2.485,20 zł.

Sąd pierwszej instancji ustalił stan faktyczny na podstawie dowodów z dokumentów, co do których prawdziwości i wiarygodności nie było wątpliwości. Oceniając moc dowodową osobowych źródeł osobowych, Sąd pierwszej instancji dał wiarę zeznaniom świadków co do charakteru usług świadczonych przez ubezpieczoną. Świadkowie nie posiadali jednak wiedzy co do działalności gospodarczej prowadzonej przez płatnika składek, jak również co do świadczeń z ubezpieczenia społecznego pobieranych przez ubezpieczoną. Sąd pierwszej instancji nie dał wiary zeznaniom ubezpieczonej oraz płatnika składek dotyczącym

tego, że nie mieli świadomości, iż wysokość wypłacanych świadczeń z ubezpieczeń społecznych zależna jest od wysokości podstawy wymiaru składek. Niewiarygodne były również ich twierdzenia, że zgłoszenie za listopad i grudzień 2014 r. wysokiej podstawy wymiaru składek nie miało na celu uzyskiwania przez ubezpieczoną wysokich świadczeń z ubezpieczenia społecznego w związku z ciążą, a wynikało wyłącznie z wysokich dochodów i chęci zabezpieczenia się na przyszłość.

Dokonując oceny prawnej tak ustalonego stanu faktycznego, Sąd Okręgowy zidentyfikował sporne zagadnienie jako dopuszczalność zakwestionowania przez organ rentowy podstawy wymiaru składek zadeklarowanych dla ubezpieczonej jako osoby współpracującej przy prowadzonej przez płatnika składek pozarolniczej działalności gospodarczej. Sąd pierwszej instancji opowiedział się za dopuszczalnością korygowania tej podstawy, podzielając w tej mierze stanowisko zaprezentowane przez Sąd Najwyższy w wyroku z 5 września 2018 r., I UK 208/17 (LEX nr 2541912), zgodnie z którym organ rentowy ma prawo do weryfikacji podstawy wymiaru składek przedsiębiorców, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że zostały one opłacone w ewidentnie zawyżonej wysokości z zamiarem oczywistego obejścia prawa w celu nabycia świadczeń w nienależnej wysokości. Sąd pierwszej instancji dodatkowo odwołał się do wyroków Sądu Najwyższego z 17 października 2018 r., II UK 301/17; z 28 listopada 2017 r., III UK 273/16; z 6 kwietnia 2017 r., III UK 102/16; z 8 października 2015 r., I UK 453/14; z 4 listopada 2015 r., II UK 437/14, LEX nr 1954231; z 5 września 2018 r., I UK 208/17; z 21 września 2017 r., I UK 366/16; z 13 września 2016 r., I UK 455/15; z 5 kwietnia 2016 r., I UK 196/15. Sąd Okręgowy, za Sądem Najwyższym, zwrócił uwagę na występującą nierównowagę systemową, gdy przy niskim przychodzie zgłoszenie wysokiej podstawy składek ma na celu uzyskiwanie wielokrotnie wyższych świadczeń z ubezpieczenia społecznego (zasiłku chorobowego, zasiłku macierzyńskiego) kosztem innych ubezpieczonych i wbrew zasadzie solidaryzmu systemu ubezpieczeń społecznych. Sąd w pełni podzielił powyższe zapatrywania, zauważając, że nie może zasługiwać na aprobatę instrumentalne wykorzystywanie regulacji prawnej polegające na zgłoszeniu podstawy wymiaru składek w oderwaniu od przychodów z działalności.

Sąd Apelacyjny w Lublinie wyrokiem z 20 września 2022 r. oddalił apelację i

rozstrzygnął o kosztach postępowania. W uzasadnieniu orzeczenia Sąd Apelacyjny odniósł się uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10 (OSNP 2010 nr 21-22, poz. 267), uznając za trafne argumenty zawarte m.in. w wyrokach Sądu Najwyższego: z 17 października 2018 r., II UK 301/17; z 28 listopada 2017 r., III UK 273/16; z 8 października 2015 r., I UK 453/2015; z 4 listopada 2015 r., II UK 437/14; z 5 września 2018 r., I UK 208/17 w zakresie dopuszczalności weryfikowania deklarowanej wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne przez osoby prowadzące lub współpracujące przy prowadzeniu działalności gospodarczej. Sąd Apelacyjny dopuścił możliwość ingerencji organu rentowego w wysokość deklarowanej podstawy wymiaru składek w określonych, indywidualnych stanach faktycznych. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nieuzasadnione jest założenie, że prowadzący działalność gospodarczą może w całkowicie dowolny sposób ukształtować podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, która to podstawa nigdy nie podlegałaby kontroli organu rentowego. W przekonaniu Sądu Apelacyjnego organ rentowy jest uprawniony do kontroli i korygowania zawyżonych podstaw wymiaru składek z każdego tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym dla zapobieżenia nabywania nienależnych lub zawyżonych świadczeń z ubezpieczenia społecznego, jeżeli okoliczności sprawy wskazują na intencjonalny lub manipulacyjny zamiar uzyskania takich świadczeń z ubezpieczenia społecznego w sposób sprzeczny z prawem lub zmierzający do obejścia przepisów i zasad systemu ubezpieczeń społecznych. Płatnik ma prawo do deklarowania podstawy zgodnie z art. 18 ust. 8 i art. 20 ust. 3 ustawy systemowej, o ile nie przeczy to zasadzie solidarnej proporcjonalności i niedyskryminacji innych ubezpieczonych, którzy opłacają składki na ogół bez widocznego celu skorzystania z zawyżonych świadczeń z ubezpieczenia społecznego, jak i zgodnej z istotą tytułu ubezpieczeniowego. Wymaga to, jak akcentował Sąd Apelacyjny, poszanowania solidarnego, przejrzystego, transparentnego i sprawiedliwego ustalania wysokości świadczeń przysługujących z funduszu ubezpieczeń społecznych będących pochodną opłacanych składek.

Profesjonalny pełnomocnik odwołujących się otrzymał 26 października 2022 r. uzasadnienie wyroku. Odwołujący się wywiedli zażalenie w przedmiocie

rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, które zostało postanowieniem z 13 grudnia 2022 r. oddalone. W sprawie nie została złożona skarga kasacyjna.

Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców wniósł skargę nadzwyczajną, zarzucając:

1. rażące naruszenie prawa, tj. art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. c, art. 83 ust. 1 pkt 3, art. 86 ust. 1 i 2 pkt 2, art. 41 ust. 13, art. 18 ust. 8, art. 20 ust. 1-3 i art. 2 a ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2019 r. poz. 300 ze zm., dalej: ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) przez ich błędną wykładnię, mającą charakter wykładni prawotwórczej, przejawiającą się uznaniem, że organ rentowy, który nie kwestionuje tytułu ubezpieczenia społecznego jest uprawniony do kontrolowania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne zadeklarowanej przez osobę współpracującą przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej oraz do kontrolowania, kwestionowania i korygowania tej podstawy w przypadku uznania, że ubezpieczony instrumentalnie korzysta z prawa ubezpieczeń społecznych w celu uzyskania zawyżonych świadczeń z ubezpieczenia społecznego w sposób sprzeczny z prawem i zmierzający do obejścia przepisów i zasad systemu ubezpieczeń społecznych, m. in. zasady równego traktowania ubezpieczonych określonej w art. 2a ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, podczas gdy z treści przywołanych przepisów tej ustawy wynika wprost, że osoba współpracująca przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej jest uprawniona do zadeklarowania podstawy wymiaru składek w wysokości mieszczącej się w ustawowych granicach, niezależnej od jakichkolwiek kryteriów, a kompetencje ZUS ograniczają się do kontroli i wydawania decyzji odnośnie do naliczania i odprowadzania składek pod kątem rzetelności i prawidłowości i nie można z tych przepisów mających charakter prawa ścisłego (*ius strictum*) wyinterpretować uprawnienia organu rentowego do ingerencji w wysokość zadeklarowanej podstawy wymiaru składek, co w konsekwencji doprowadziło do niewłaściwego zastosowania ww. przepisów w niniejszej sprawie i obniżenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne zadeklarowanej zgodnie z ustawą przez

ubezpieczoną;

2) rażące naruszenie prawa, tj. art. 58 § 2 w zw. z art. 5 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że zadeklarowanie przez ubezpieczoną kwoty podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne na maksymalnym wyznaczonym przez ustawę poziomie jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i w związku z tym nieważne, podczas gdy nie jest dopuszczalne zastosowanie w stosunkach ubezpieczenia społecznego przepisów prawa cywilnego i ocenianie deklaracji podstawy wymiaru składek w oparciu o te przepisy, ponieważ deklaracja ta nie jest czynnością prawną kreującą stosunek cywilnoprawny, przepisy prawa ubezpieczeń społecznych mają charakter przepisów prawa publicznego i nie zawierają odesłania do przepisów prawa cywilnego;

3) naruszenie konstytucyjnej zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, w tym zasady pewności prawa, bezpieczeństwa prawnego i ochrony praw nabytych, wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP, prawa do własności i innych praw majątkowych, wywodzonego z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP przez dokonanie na niekorzyść A. K. wykładni przepisów art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. c, art. 83 ust. 1 pkt 3, art. 86 ust. 1 i 2 pkt 2, art. 41 ust. 13, art. 18 ust. 8, art. 20 ust. 1-3 i art. 2a ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w sposób sprzeczny z zakazem rozszerzającej wykładni przepisów prawa daninowego, co doprowadziło do odczytania normy prawa z nich niewynikającej, sprzecznej z ich literalnym brzmieniem, a w konsekwencji przypisania organowi rentowemu uprawnienia do weryfikacji podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne zadeklarowanej przez A. K. i bezprawnego jej obniżenia, a w rezultacie do zaistnienia po stronie ubezpieczonej niezgodnego z zasadą demokratycznego państwa prawnego stanu niepewności co do jej sytuacji prawnej, oraz bezprawnego naruszenia jej chronionego konstytucyjnie prawa własności.

W oparciu o powyższe zarzuty Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Lublinie.

Sąd Najwyższy - Izba Kontroli Nadzwyczajnych i Spraw Publicznych (dalej

IKNiSP) wyrokiem z 11 grudnia 2024 r., II NSNc 508/23 uchylił zaskarżony wyrok w całości i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Lublinie do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu wyroku kasatoryjnego uznał, iż skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, albowiem prawomocny wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 20 września 2022 r. nie odpowiada prawu. W uzasadnieniu stwierdzono, że w niniejszej sprawie zasadniczo spór sprowadza się do interpretacji art. 18 ust. 8 w zw. z art. 20 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i odpowiedzi na pytanie, czy organ rentowy ma prawo podważyć zadeklarowaną przez przedsiębiorcę podstawę wymiaru składki i samodzielnie ustalić jej niższą wartość. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Lublinie, organ ubezpieczeń społecznych jest uprawniony do kontroli i korygowania zawyżonych podstaw wymiaru składek z każdego tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym dla zapobieżenia nabywania nienależnych lub zawyżonych świadczeń z ubezpieczenia społecznego, jeżeli okoliczności sprawy wskazują na intencjonalny lub manipulacyjny zamiar uzyskania takich świadczeń z ubezpieczenia społecznego w sposób sprzeczny z prawem lub zmierzający do obejścia przepisów i zasad systemu ubezpieczeń społecznych. Takie twierdzenie oznacza, że w określonych, indywidualnych stanach faktycznych dopuszczalna jest możliwość ingerencji ZUS w wysokość deklarowanej podstawy, co stoi w wyraźnej sprzeczności, z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10. We wskazanej uchwale, która jak zaakcentowano w uzasadnieniu wyroku kasatoryjnego zachowuje pełną aktualność, Sąd Najwyższy jednoznacznie orzekł, że organ rentowy nie jest uprawniony do kwestionowania kwoty zadeklarowanej przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli mieści się ona w granicach określonych ustawą o systemie ubezpieczeń społecznych. Uzasadniając powyższe, Sąd Najwyższy wskazał, że przedmiotem stosunków ubezpieczenia są prawa i obowiązki ubezpieczonego oraz instytucji ubezpieczeniowej dotyczące składek oraz ochrony ubezpieczeniowej. Cechą charakterystyczną wskazanych więzi prawnych jest występowanie szczególnego rodzaju zależności polegającej na tym, że objęcie ochroną ubezpieczeniową wiąże się z powstaniem obowiązku opłacania składek. Zależność ta nie przybiera jednak w ubezpieczeniu społecznym znamion

wzajemności (ekwiwalentności) w znaczeniu przyjętym w prawie cywilnym. Oba elementy stosunku ubezpieczenia (składka ubezpieczeniowa oraz ochrona ubezpieczeniowa) nie są równoważne (wymienialne), bowiem zasada ekwiwalentności świadczeń jest w tym stosunku modyfikowana przez zasadę solidarności społecznej. Stosunków ubezpieczenia społecznego nie da się zatem zakwalifikować do stosunków zobowiązaniowych, nie można tu bowiem mówić, tak jak w przypadku cywilnoprawnych zobowiązań wzajemnych, o ścisłej współzależności składki i świadczenia. Składka w ubezpieczeniach społecznych jest wprawdzie osobistym wkładem ubezpieczonego, ale z przeznaczeniem na tworzenie ogólnego funduszu ubezpieczeniowego, z którego prawo do świadczeń czerpią ci ubezpieczeni, którym ziści się określone ryzyko socjalne. Jednocześnie Sąd Najwyższy w powołanej uchwale stanowczo podkreślił autonomiczność i odrębność przepisów prawa ubezpieczeń społecznych wobec przepisów prawa cywilnego, w związku z czym uznał, że na gruncie stosunków ubezpieczenia społecznego dopuszcza się tylko na zasadzie wyjątku stosowanie wskazanych *expressis verbis* regulacji cywilistycznych. Sąd Najwyższy, jak argumentował w powołanej uchwale, przytaczając wyrok z 14 grudnia 2005 roku, III UK 120/05, wykluczył możliwość wykładni przepisów prawa ubezpieczeń społecznych z uwzględnieniem reguł słuszności (zasad współżycia społecznego). Za równie istotne uznał także przywołanie wyroku z 23 października 2006 r., I UK 128/06, w myśl którego do złagodzenia rygorów prawa ubezpieczeń społecznych nie stosuje się ani art. 5 k.c., ani art. 8 k.p., gdyż przepisy prawa ubezpieczeń społecznych mają charakter przepisów prawa publicznego. Rygoryzm prawa publicznego nie może być zaś łagodzony konstrukcją nadużycia prawa podmiotowego przewidzianą w art. 5 k.c. lub w art. 8 k.p. Zarzut ten (nadużycia prawa podmiotowego, albo czynienia ze swego prawa podmiotowego użytku niezgodnego z zasadami współżycia społecznego lub społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa) w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych musiałby być odniesiony do czynności organu rentowego, który wydając decyzję nie korzysta ze swoich praw podmiotowych (regulowanych prawem prywatnym Kodeksem cywilnym lub Kodeksem pracy), lecz realizuje ustawowe kompetencje organu władzy publicznej. Sąd Najwyższy w uchwale II UZP 1/10 wskazał również, że analiza art. 18 ustawy

systemowej prowadzi do wniosku, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą została określona inaczej niż w przypadku ubezpieczonych, co do których podstawę tę odniesiono do przychodu w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych lub kwoty uposażenia, wynagrodzenia bądź innego rodzaju świadczenia. Łączy się to ze specyfiką działalności prowadzonej na własny rachunek i trudnościami przy określaniu przychodu z tej działalności. Z tych względów określenie wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne ustawodawca pozostawił osobom prowadzącym pozarolniczą działalność. W konsekwencji w przypadku tych ubezpieczonych obowiązek opłacania składek na ubezpieczenia społeczne i ich wysokość nie są powiązane z osiągniętym faktycznie przychodem, lecz wyłącznie z istnieniem tytułu ubezpieczenia i zadeklarowaną przez ubezpieczonego kwotą, niezależnie od tego, czy ubezpieczony osiąga przychody i w jakiej wysokości. Po stronie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność istnieje zatem uprawnienie do zadeklarowania w granicach określonych ustawą dowolnej kwoty jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, wobec czego sposób w jaki realizuje to uprawnienie zależy wyłącznie od jej decyzji. Ingerencja w tę sferę jakiegokolwiek innego podmiotu jest niedopuszczalna, chyba że ma wyraźne umocowanie w przepisach. Kompetencji organu rentowego do dokonywania ocen w zakresie sposobu wykonywania przez ubezpieczonego jego prawa nie można zatem ani domniemywać, ani wywodzić ich wyłącznie „z kardynalnych wartości i zasad obowiązującego systemu ubezpieczeń społecznych”. Dodał, że deklaracja podstawy wymiaru składek nie jest czynnością cywilnoprawną w żadnym zakresie, co wyłącza możliwość jej oceny przez pryzmat art. 58 k.c. oraz art. 83 § 1 k.c. Umowy cywilnoprawne zawierane pomiędzy płatnikami składek i innymi równorzędnymi podmiotami (np. umowa z pracodawcą), które będą rodziły skutki w sferze ubezpieczeń społecznych, mogą podlegać kwestionowaniu przez ZUS. Dodatkowo wskazał, że nie zalicza się do nich deklaracji podstawy wymiaru składek.

Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych przyjęła, że Sąd Apelacyjny błędnie uznał, że w przypadku wyraźnie dostrzegalnego

instrumentalnego wykorzystywania systemu ubezpieczeń społecznych należy dopuścić możliwość stosowania przez ZUS art. 58 k.c. oraz art. 83 § 1 k.c. do oceny ważności czynności prawnych w sferze prawa ubezpieczeń społecznych. W konsekwencji Sąd drugiej instancji przyjął, że organ rentowy może kwestionować ważność czynności prawnej, stanowiącej podstawę zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych i podstawę wymiaru składek, jeżeli okoliczności sprawy dają podstawę do stwierdzenia, że czynność prawna była sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzała do obejścia prawa. Doprowadziło to do uwzględnienia skargi nadzwyczajnej w zakresie dotyczącym zarzutu naruszenia art. 58 § 1-3 k.c. oraz art. 83 § 1 k.c. W ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych brak jest odesłania do przepisów Kodeksu cywilnego. Wobec powyższego, uprawnień organu rentowego do dokonywania ocen w zakresie sposobu wykonywania przez ubezpieczonego jego prawa nie można doszukać się w art. 83 ust. 1 i 2 w zw. z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1 oraz art. 86 ust. 1 i 2 ustawy systemowej jak i w art. 58 § 1-3 k.c. oraz art. 83 § 1 k.c. Jednoznaczność wyrażonej w art. 18 ust. 8 ustawy systemowej normy prawnej, a zatem możliwość jej rekonstrukcji w oparciu o językowe reguły wykładni, stoi na przeszkodzie sięgania do innych sposobów wykładni. Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych odniosła się także do argumentacji wskazującej na możliwość „wykorzystania systemu ubezpieczeń społecznych” przez osoby pragnące uzyskać długookresowe korzyści w postaci zasiłków wypłacanych od wysokiej podstawy wymiaru składek, która została nie tylko dostrzeżona przez ustawodawcę, ale także spotkała się z jego reakcją. W tym zakresie odwołała się do celów ustawy z dnia 15 maja 2015 r. o zmianie ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa oraz niektórych innych ustaw i jej uzasadnienia. Jednocześnie IKNiSP w uzasadnieniu sprawy II NSNc 508/23 zawarła wytyczne, nakazując by - rozpoznając ponownie sprawę - Sąd Apelacyjny uwzględnił powyżej przedstawione zapatrywania.

Sąd Apelacyjny w Lublinie, analizując treść uzasadnienia wyroku kasatoryjnego, powziął wątpliwość w zakresie mocy wiążącej zawartych w uzasadnieniu wyroku z 11 grudnia 2024 r. II NSNc 508/23 wytycznych, dostrzegając w tej mierze w przypadku uznania tych wytycznych za wiążące kolizję

normy art. 398²⁰ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 oraz art. 88 § 1 uSN. Inaczej rzecz ujmując, powstaje zagadnienie czy sąd powszechny rozpoznający ponownie sprawę na skutek uchylecia wyroku ma obowiązek zastosować wykładnię prawa zawartą w wyroku kasatoryjnym, jeżeli jednocześnie wykładnia ta narusza obowiązujące przepisy prawa, przepisy prawa rangi ustawy. Przepis art. 398²⁰ k.p.c. stanowi normę, która jest przejawem założenia, że sąd, który ponownie rozpoznaje sprawę, jest zobowiązany zastosować się do przyjętej przez Sąd Najwyższy wykładni przepisów. Zasada podporządkowania z art. 398²⁰ k.p.c. jest uzasadniona dążeniem do zapobieżenia powtórzenia popełnionych błędów przez sąd oraz argumentacją opierającą się na gwarancji pewności i trwałości zajętego w sprawie stanowiska sądu wyższej instancji. Zatem mechanizm ten jest uzasadniony potrzebą dążenia do gwarancji, pewności orzecznictwej, a ta znajduje także swe uwarunkowanie w zakresie Sądu Najwyższego w art. 1 pkt 1 uSN. Z założenia instytucja związania z art. 398²⁰ k.p.c. nie determinuje wprost wyniku ponownego postępowania, lecz oznacza, że wykładnia przepisów prawa zastosowana przez sąd ponownie rozpoznający sprawę powinna pokrywać się z rozumieniem przepisów przez Sąd Najwyższy (T. Zembruski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, (red.) P. Ryłski, Warszawa 2021, uwagi do art. 398²⁰, wyrok Sądu Najwyższego z 10 kwietnia 2019 r. II PK 340/17, LEX nr 2642745). Fundamentalne znaczenie tej zasady sprawia, że choć ogranicza ona, w ściśle określonym zakresie, niezawisłość sędziowską, to, jako niezbędna gwarancja pewności orzecznictwej, musi być stosowana przez wszystkie sądy orzekające w sprawie, a zatem jest nią związany także Sąd Najwyższy w zakresie wskazanym w 398²⁰ k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z 25 marca 2004 r., III CK 335/02, LEN nr 585801; J. Gudowski, *Niezawisłość a związanie sędziego oceną prawną sądu wyższej instancji*, PPC 2016, nr 3, s. 433 i n.).

Należy podnieść, iż szczególne znaczenie, wobec przywileju i obowiązku Sądu Najwyższego zapewnienia zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych, wojskowych, z poszanowaniem zasady demokratycznego państwa prawnego, nabiera wykładnia prawa, rozstrzygająca zagadnienia prawne, dokonywana w trybie art. 83 uSN z konsekwencjami stanowiącymi w art. 88 uSN. Skutkiem podjęcia uchwały przez siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego i wpisania

tej uchwały do księgi zasad prawnych jest związanie treścią podjętej uchwały wszystkich orzekających składów w Sądzie Najwyższym. Inaczej rzecz ujmując, Sąd Najwyższy jest bezwzględnie zobowiązany na mocy przepisów ustrojowych o Sądzie Najwyższym do przyjęcia wykładni prawa zgodnej z podjętą uchwałą stanowiącą zasadę prawną. Jeżeli jakkolwiek skład Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej, przedstawia powstałe zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi całej izby. Powyższe pozwala uznać, iż wytyczne Sądu Najwyższego zawarte w wyrokach kasatoryjnych powinny być zgodne z zasadą prawną przyjętą przez Sąd Najwyższy do czasu odstąpienia od niej w trybie art. 88 uSN lub zmiany stanu prawnego (co oczywiste, że nie nastąpiło). Pogląd ten jest powszechnie aprobowany w orzecznictwie i doktrynie. Także co znamienne, zyskał pełną aprobatę IKNiSP, co wprost wynika z postanowienia z 12 kwietnia 2021 r., I NZP 1/21 (LEX nr 3159005), które wydane zostało w składzie osobowym z udziałem również sprawozdawcy w sprawie II NSNc 508/23.

Analiza treści wytycznych zawartych w wyroku kasatoryjnym w sprawie II NSNc 508/23 jednoznacznie wskazuje, iż powyższe zasady ustrojowe naczelnego organu władzy państwowej Sądu Najwyższego, zawarte w ustawie o SN, realizujące normę art. 183 ust. 1 i 2 Konstytucji RP nie zostały zrealizowane. Sąd Apelacyjny wskazał na dwie kwestie. Po pierwsze widoczna jest całkowicie różna, odmienna, wykładnia treści normatywnej art. 18 ust. 8 ustawy systemowej w wytycznych zawartych w uzasadnieniu wyroku z 11 grudnia 2024 r. w sprawie II NSNc 508/23 w stosunku do wiążącej tę Izbę uchwały wpisanej do księgi zasad prawnych z 29 listopada 2023 r., III UZP 3/23.

Po drugie w tym samym czasie inne składy tej samej IKNiSP, rozpoznając sprawy o tożsamym stanie faktycznym i prawnym, dla rozstrzygnięcia których decydujące znaczenie miała treść normatywna art. 18 ust. 8 ustawy systemowej zajęły stanowisko całkowicie niedające się pogodzić z poglądami zaprezentowanymi w wyroku zapadłym w sprawie II NSNc 508/23, co rodzi dalszy brak pewności prawa i jednolitości orzecznictwa. Dla przykładu należy przywołać orzeczenia: z 6 listopada 2024 r., II NSNc 444/23 (LEXnr 3779494); z 23 października 2024., II NSNc 370/23, (LEX nr 3775633); z 23 października 2024., II NSNc 411/23 (LEX nr 3776308), w których składy orzekające roztrząsając problem

przesłanek do wniesienia skargi nadzwyczajnej z art. 89 § 1 pkt 2 uSN uznały, iż orzekanie w ramach skargi nadzwyczajnej ma charakter wyjątkowy, a możliwość skorygowania prawomocnych orzeczeń uzasadniana jest takim stopniem ich wadliwości, którego nie da się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, czyniąc je przez to elementarnie niesprawiedliwymi, obciążonymi wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Stwierdzone naruszenia muszą być na tyle poważne, by względ na całokształt zasady wynikającej z art. 2 Konstytucji RP nakazywał ingerencję w powagę rzeczy osądzonej. Składy orzekające w przywołanych wyżej sprawach stanęły na stanowisku, że uchylenie prawomocnych wyroków sądów powszechnych nie było konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej mimo, iż powieliły wykładnię art. 18 ust. 8 ustawy systemowej przyjętą także w sprawie II NSNc 508/23. Skargi nadzwyczajne zostały oddalone. Sąd Apelacyjny zaznaczył także, że rozpoznawana sprawa nie ma charakteru jednostkowego. Sądy Apelacyjne (nie tylko w Lublinie) w szeregu sprawach zobowiązane są zmierzyć się z tym samym problemem. Wyroki kasatoryjne z argumentacją tożsamą jak w sprawie II NSNc 508/23 zapadły w licznych orzeczeniach IKNiSP i tak dla przykładu tylko ostatnio: z 12 lutego 2025 r., II NSNc 434/23 (LEX nr 3840395); z 11 grudnia 2024 r., II NSNc 267/24 (LEX nr 3793 772); z 4 września 2024 r., II NSNc 400/23 (LEX nr 3764157); z 13 marca 2024 r., II NSNc 348/23 (LEX nr 3693511). Powodzenie wniesienia skargi kasacyjnej rozpoznawanej przez Izbę Pracy i Ubezpieczeń Społecznych przy obowiązującej zasadzie prawnej wyrażonej w uchwale III UZP 3/23 wydaje się być zerowe. Założenie to znajduje potwierdzenie w kolejno wydawanych wyrokach Sądu Najwyższego, zapadłych po uchwaleniu zasady prawnej uchwałą z 29 listopada 2023 r., III UZP 3/23 (dla przykładu wyroki z 26 marca 2024 r. III USKP 3/23; z 21 lutego 2024 r. II USKP 79/22). W tym miejscu Sąd Apelacyjny wskazał, iż w sprawie III AUa 55/25 Sąd Apelacyjny w Lublinie (w innym składzie), po ponownym rozpoznaniu sprawy na skutek wyroku z 5 czerwca 2024 r., II NSNc 399/23, w uzasadnieniu - wyroku z 18 marca 2025 r. przyjął, na podstawie art. 398²⁰ k.p.c. za

wiążące wytyczne zawarte w wyroku IKNiSP w zakresie normy art 18 ust. 8 ustawy systemowej, jednocześnie podnosząc sprzeczność tych wytycznych z zasadą prawną wyrażoną w uchwale Sądu Najwyższego III UZP 3/23. Sąd ten stanął na stanowisku bezwzględnej mocy wiążącej wytycznych zawartych w wyroku kasatoryjnym, co stanowiło fundament rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego. Natomiast inne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Gdańsku w uzasadnieniu wyroku z 30 czerwca 2023 r., III AUa 599/23 (LEX nr 3773566), aczkolwiek problematyka w sprawie przywołanej jest nieco odmienna od poddanej analizie. Sąd ten, podkreślając obowiązek sądu działania w granicach obowiązującego prawa, jednocześnie wskazał, że pomimo jednoznacznej treści art. 398²⁰ zdanie pierwsze k.p.c., uchybieniem byłoby poprzestanie Sądu na dokonanej przez Sąd Najwyższy wykładni oraz wytycznych zawartych w uzasadnieniu wyroku, czy też jakiegokolwiek oparcie się na tej wykładni bez samodzielnych rozważań materii prawnej w stanie rzeczy, kiedy wytyczne te wydane zostały przez Sąd Najwyższy z naruszeniem przepisów prawa.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Niniejsza uchwała uzupełnia rozstrzygnięcie podjęte w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 24 września 2025 r., III PZP 1/25. Uchwała III PZP 1/25 znajduje zastosowanie także w takich sprawach jak niniejsza, ponieważ art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE wiąże sądy krajowe nie tylko w sprawach unijnych w klasycznym rozumieniu ale we wszystkich, w których orzeczenia wydaje Sąd Najwyższy w składach prowadzących do powstania „nie-sądu”. Zgodnie z wyrokiem TS z 4 września 2025 r., C-225/22, „R” SA p. AW „T” sp z o.o. (EU:C:2025:649, dalej jako C-225/22), art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE znajduje zastosowanie zarówno do sądów, które ze względu na swoją właściwość przedmiotową mogą orzekać jako sądy unijne (C-225/22, pkt 38), tak jak sądy pracy i ubezpieczeń społecznych w sprawach pracowniczych i ubezpieczeniowych objętych zakresem normowania prawa unijnego, jak i do sądów, których wyroki zostały uchylone przez Sąd Najwyższy (lub organ sprawujący wymiar

sprawiedliwości jako Sąd Najwyższy), ponieważ sąd ten z założenia także może orzekać w sprawach unijnych (C-225/22, pkt 48).

Sąd Najwyższy w obecnym składzie, niezależnie od związania zasadą prawną (art. 87 § 1 uSN), w pełni podziela argumentację leżącą u podstaw uchwały III PZP 1/25. Dlatego w uzasadnieniu niniejszej uchwały Sąd Najwyższy ograniczył się do przedstawienia argumentacji wykraczającej poza uchwałę III PZP 1/25. Sąd Najwyższy zdecydował się na udzielenie odpowiedzi na pytanie prawne Sądu drugiej instancji, ponieważ wątpliwości przedstawione w pytaniu prawnym i jego uzasadnieniu dotyczyły kilku innych zagadnień nieobjętych bezpośrednio zakresem zastosowania uchwały III PZP 1/25.

Wątpliwości te dotyczą szerszego zagadnienia, jakim jest związanie sądu niższej instancji zapatrywaniem prawnymi sądu wyższej instancji. Tej kwestii również dotyczy wyrok w sprawie C-225/22. Wyposaża on sądy krajowe w dwa środki ochrony prawnej oparte na art. 19 TUE: środek polegający na braku związania sądu niższej instancji orzeczeniem sądu wyższego szczebla oraz środek polegający na uznaniu orzeczenia za niebyłe. Przesłanki zastosowania i zakres drugiego z wymienionych środków ochrony prawnej zostały wyjaśnione w uchwale III PZP 1/25. Niniejsza sprawa dotyczy natomiast pierwszego unijnego środka ochrony prawnej, o którym mowa w sprawie C-225/22. Z punktu widzenia prawa unijnego, zapewnienie jego efektywności możliwe jest na różne sposoby, zaś drugi z wymienionych środków ochrony prawnej stanowi – jak wyjaśniono w uchwale III PZP 1/25 – środek *ultima ratio*. W tym miejscu Sąd Najwyższy uznał za zasadne przypomnienie, że powyższe środki ochrony prawnej stanowią reakcję ze strony unijnego porządku prawnego na wprowadzenie - po akcesji do Unii przez państwo członkowskie - do systemu sądownictwa niby-sądów, to jest sądów niespełniających wymogów przewidzianych dla tego rodzaju organów w prawie unijnym, w wyniku obniżenia (podlegającego ocenie na etapie akcesji) poziomu niezależności od władzy ustawodawczej i wykonawczej organu odpowiedzialnego za wyłanianie kandydatów na urząd sędziowski, takiego jak Krajowa Rada Sądownictwa. Działanie takie stanowi naruszenie zasady niepogarszania standardu niezależności sądownictwa obowiązującego w państwie członkowskim w momencie akcesji (wyrok TS z 20 kwietnia 2021 r., C-896/19, *Repubblica*, EU:C:2021:311, pkt

64). Zatem bezprzedmiotowe jest porównywanie obecnego stanu prawnego w zakresie powoływania sędziów w Polsce z rozwiązaniami obowiązującymi w innych państwach członkowskich bez uwzględnienia tego, jak rozwiązania te wyglądały w momencie akcesji / tworzenia Unii (Wspólnot), w jakich kierunkach i z jakich przyczyn były modyfikowane.

Wracając do sprawy C-225/22, jak wyjaśniono w uzasadnieniu uchwały III PZP 1/25, unijny środek ochrony prawnej polegający na uznaniu orzeczenia nie-sądu za niebyłe ograniczony jest – aktualnie – do orzeczeń wydanych przez sąd ostatniej instancji w rozumieniu art. 267 TFUE. W polskim porządku prawnym sądem tym jest Sąd Najwyższy (wyrok TS z 21 grudnia 2016 r., C-119/15, *Biuro podróży „Partner” sp. z o.o. sp.k. w Dąbrowie Górniczej przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów*, EU:C:2016:987; postanowienie Sądu Najwyższego z 20 lutego 2008 r., III SK 23/07, LEX nr 452461; tak również M. Taborowski, *Skarga kasacyjna w postępowaniu cywilnym jako środek zaskarżenia na potrzeby ustalenia obowiązku zadania pytania prejudycjalnego przez sąd krajowy*, EPS 2017, nr 9, s. 11-17). Ponadto, zastosowanie unijnego środka ochrony prawnej w postaci uznania orzeczenia nie-sądu za niebyłe uzależnione jest od stwierdzenia przez sąd krajowy, że jest to „nieodzowne” do zapewnienia respektowania zasady pierwszeństwa art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE w przypadku kolizji krajowej normy ustawowej z normą unijną przewidującą, że skuteczną ochronę sądową może zapewnić jedynie sąd, którego skład został wyłoniony w sposób dający rękojmię jego niezależności i niezawisłości.

W odróżnieniu od unijnego środka ochrony prawnej objętego uchwałą III PZP 1/25, unijny środek ochrony prawnej leżący u podstaw niniejszej uchwały nie ma takich ograniczeń. Zgodnie z punktem 1 sentencji wyroku C-225/22 „Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej oraz zasadę pierwszeństwa prawa Unii należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie uregulowaniom państwa członkowskiego oraz orzecznictwu sądu konstytucyjnego tego państwa, z których wynika, że sąd krajowy jest zobowiązany do zastosowania się do orzeczenia wydanego przez skład orzekający sądu wyższej instancji, w przypadku gdy na podstawie orzeczenia Trybunału ten sąd krajowy ustali, że co najmniej jeden z sędziów zasiadających

w tym składzie orzekającym nie spełnia wymogów dotyczących niezawisłości, bezstronności i uprzedniego ustanowienia na mocy ustawy w rozumieniu tego postanowienia [...]”. Z wyroku w sprawie C-225/22 wynika, że sąd krajowy ma obowiązek nie zastosować się do orzeczenia wydanego przez dowolny skład orzekający dowolnego sądu wyższej instancji, jeżeli tylko sąd *a quo* ustali – na zasadach analogicznych jakie wyjaśniono w uchwale III PZP 1/25 – że w składzie orzekającym tego „sądu wyższej instancji” chociaż jeden z sędziów „nie spełnia wymogów dotyczących niezawisłości, bezstronności i uprzedniego ustanowienia na mocy ustawy” w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE.

To „niezastosowanie się” do orzeczenia sądu wyższej instancji może przybierać różną postać i wyglądać odmiennie w zależności od tego, o jaki „sąd wyższej instancji” chodzi; czy relacja między sądem *a quo* a sądem wyższej instancji oparta jest na toku instancji, czy wynika z kompetencji tego „sądu wyższej instancji” i charakteru podejmowanych przez niego rozstrzygnięć oraz od etapu, na jakim sąd spełniający wymogi sądu z art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE styka się z orzeczeniem nie-sądu w rozumieniu tego przepisu. Pojęcie sądu wyższej instancji zostało bowiem użyte w sentencji i uzasadnieniu wyroku w sprawie C-225/22 w rozumieniu unijnym, a nie krajowym i nie powinno być zawężane do wykładni tego zwrotu przyjętego w krajowym prawie procesowym. Nie można więc ograniczać zakresu zastosowania wyroku w sprawie C-225/22 tylko do relacji zachodzących w świetle Kodeksu postępowania cywilnego między sądem pierwszej i drugiej instancji, skoro Sąd Najwyższy – mający z punktu widzenia prawa unijnego status sądu ostatniej instancji – orzeka poza tokiem instancji, rozpoznając nadzwyczajne środki zaskarżenia, zwłaszcza takie jak skarga nadzwyczajna czy skarga kasacyjna.

Zastosowanie omawianego środka ochrony prawnej wymaga spełnienia tej samej przesłanki, jaką jest „ustalenie na podstawie orzeczenia Trybunału”, że sąd, którego wyrok uchylono, ma do czynienia z orzeczeniem „nie-sądu”. W przypadku Sądu Najwyższego test ten został już przeprowadzony przez Trybunał Sprawiedliwości kilkakrotnie, co szczegółowo wyjaśniono w uzasadnieniu uchwały III PZP 1/25. Na podstawie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości (zwłaszcza wyroku TS z 21 grudnia 2023 r., C-718/21, *Krajowa Rada Sądownictwa*,

EU:C:2023:1015, pkt 46–58) można wyróżnić szereg szczegółowych przesłanek, jakimi należy się kierować przy ustalaniu - jako „nie-sądu” - charakteru organu państwa członkowskiego działającego w strukturze sądownictwa na poziomie sądu wyższej lub ostatniej instancji (w rozumieniu prawa unijnego). Można także zrekonstruować tok rozumowania Trybunału Sprawiedliwości, którego działania są reaktywne w stosunku do orzecznictwa ETPCz oraz sądów krajowych. Wspomniana „reaktywność” oznacza, że ustabilizowany już standard unijny w zakresie kryteriów identyfikacji „nie-sądów” (zapoczątkowany wyrokiem TS z 19 listopada 2019 r. w sprawach połączonych C-585/18, C-624/18 i C-625/18, *A.K. i in.*, EU:C:2019:982) można stosować *in concreto* (w ramach przesłanki „ustalono na podstawie orzeczenia Trybunału”) co najmniej we wszystkich tych przypadkach, w których stosowna kwalifikacja naruszenia prawa do sądu została dokonana przez ETPCz lub sąd krajowy (zgodnie z wymogami postanowienie TS z 29 marca 2022 r., C-132/20, *Getin Noble Bank*, EU:C:2022:235, pkt 72). Pozwala to stosować omawiany unijny środek ochrony prawnej także do wyroków do Trybunału Konstytucyjnego (co w sprawie III PZP 1/25 uczyniono w odniesieniu do wyroków Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2021 r., K 3/21, OTK-A 2022, nr 65 oraz z 10 marca 2022 r., K 7/21, OTK-A 2022, nr 24 na podstawie wyroku ETPCz z 7 maja 2021 r., nr 4907/18, *Xero Flor przeciwko Polsce* oraz wyroku Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., I PSKP 13/23, OSNP 2024 nr 10, poz. 97 i powołanych tam innych orzeczeń, w tym Naczelnego Sądu Administracyjnego) oraz do sądów powszechnych (co najmniej w sprawach, w których test oparty na uchwale składu połączonych Izb Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/2020 zakończył się z wynikiem negatywnym lub warunkowym, zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 18 października 2022 r., I USKP 119/21, OSNP 2023 nr 6, poz. 69; z 18 czerwca 2024 r., III USKP 103/23, LEX nr 3727704; z 19 marca 2024 r., III USKP 116/23, LEX nr 3694949; z 27 marca 2024 r., III USKP 41/23, LEX nr 3716005; z 18 czerwca 2024 r., III USKP 103/23, LEX nr 3727704; z 26 listopada 2024 r., III USKP 86/24, LEX nr 3790614; z 25 marca 2025 r., III USKP 118/24, LEX nr 3850584; z 23 czerwca 2025 r., III USKP 9/25; z 8 października 2025 r. II PSKP 23/25; postanowienie Sądu Najwyższego z 8 października 2025 r. II UZ 61/24).

Tak jak unijny środek ochrony prawnej polegający na uznaniu orzeczenia za niebyłe nie stanowi całkowicie nowego środka ochrony prawnej w systemie prawa unijnego (zob. uchwała III PZP 1/25, pkt 23-26), tak i środek polegający na braku związania orzeczeniem „nie-sądu” stanowi ukoronowanie dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości dotyczącego braku mocy wiążącej indywidualnych aktów stosowania prawa (decyzji administracyjnych albo orzeczeń sądów) pozostających w sprzeczności z prawem unijnym. Podkreślenia wymaga, że dotychczasowe orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości w tym zakresie – z uwagi na poszanowanie zasady autonomii proceduralnej oraz powagi rzeczy osądzonej – miało charakter punktowy. Istotnemu dla niniejszej sprawy unijnemu środkowi ochrony prawnej najbliższej jest do formuły *Rheinmuhlen*, zgodnie z którą istnienie przepisu prawa krajowego powodującego związanie sądów, które nie orzekają w ostatniej instancji, oceną prawną dokonaną przez sąd wyższego stopnia, nie może samo z siebie pozbawić tych sądów uprawnienia przewidzianego w art. 267 TFUE (wyrok TS z 16 stycznia 1974 r., C-166/73, EU:C:1974:3, pkt 5; zob. także wyroki TS z 5 października 2010 r., C-173/09 *Elczinow*, EU:C:2010:581, pkt 27; z 26 września 2024 r., C-792/22, *Energotehnica*, EU:C:2024:788, pkt 61; z 5 kwietnia 2016 r., C-689/13, *Puligienica Facility Esco SpA (PFE) przeciwko Airgest SpA*, EU:C:2016:199, pkt 36 i 38, por. M. Taborowski, *Glosa do wyroku TS z dnia 5 października 2010 r., C-173/09*, LEX/el. 2011).

Środek taki wypracowano również w odniesieniu do niektórych orzeczeń krajowych sądów konstytucyjnych (wyrok TS z 22 lutego 2022 r., C-430/21, *RS*, EU:C:2022:99, pkt 75-76; z 26 września 2024 r., C-792/22, *MG*, EU:C:2024:788, pkt 59; z 13 lipca 2023 r., C-615/20 i C-671/20, *YP i in.*, EU:C:2023:562, pkt 92). W ten sposób Trybunał Sprawiedliwości zabezpieczył równość Państw Członkowskich i ich przynależnych oraz skuteczność i jednolitość wykładni oraz stosowania prawa unijnego z poszanowaniem zasady autonomii proceduralnej państw członkowskich (przepis o związaniu sądu niższej instancji wykładnią prawa dokonaną przez sąd wyższej instancji objęty jest co do zasady wspomnianą zasadą) oraz ich tożsamości narodowej. Gdyby bowiem wykładnia prawa unijnego lub ocena zgodności prawa krajowego z prawem unijnym dokonana przez sąd wyższej instancji budziła wątpliwości sądu niższej instancji, sąd ten mógłby nie zastosować

się do krajowych przepisów o takim związaniu, wspierając się autorytetem Trybunału Sprawiedliwości, do którego musiał wystąpić z pytaniem prejudycjalnym. Z perspektywy zasady pierwszeństwa prawa unijnego formuła *Rheinmuhlen* w kontekście, o który pyta Sąd Apelacyjny w Lublinie, oznaczała, że sąd drugiej instancji mógłby pominąć art. 398²⁰ k.p.c. w związku z art. 95 uSN, gdyby orzekał w sprawie unijnej w klasycznym rozumieniu, i tylko pod warunkiem wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym dotyczącym wykładni lub zastosowania przepisów prawa Unii (bądź krajowych – w przypadku wątpliwości co do ich zgodności z prawem unijnym).

Formuła *Rheinmuhlen* byłaby jednak nieprzydatna w niniejszej sprawie. Kwestia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i jej korygowania przez organ rentowy nie jest regulowana przez prawo unijne. Ponadto, formuła *Rheinmuhlen* zakłada wydanie orzeczenia przez sąd wyższej instancji, a nie przez organ wykonujący wymiar sprawiedliwości niebędący sądem (co przesądzono w stosunku do IKNiSP). W tym zakresie wyrok C-225/22 wprowadza więc nowy wariant formuły *Rheinmuhlen*. Umożliwia on sądowi krajowemu zignorowanie poglądów prawnych „nie-sądu” funkcjonującego w strukturze sądu wyższej instancji (w rozumieniu prawa unijnego) bez potrzeby kierowania pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości. Jest to konsekwencją słusznego rozumowania, zgodnie z którym sąd spełniający wymogi z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE nie może być zobowiązany do postępowania w sposób zgodny w wytycznymi „nie-sądu” (zob. w tym zakresie rozbudowaną argumentację w wyroku TS z 22 lutego 2022 r., C-430/21, RS, EU:C:2022:99).

W dotychczasowym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości brak związania wyrokiem innego sądu mógł także przybrać postać pominięcia krajowych przepisów o mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia, jeżeli zostało ono wydane z naruszeniem podziału kompetencji między Unię a państwa członkowskie (wyrok TS z 18 lipca 2007 r., C-119/05, *Lucchini SpA*, pkt 59 i n., EU:C:2007:434; zob. M. Baran, *Nakaz windykacji bezprawnie przyznanej pomocy a zasada powagi rzeczy osądzonej. Glosa do wyroku TS z dnia 18 lipca 2007 r., C-119/05*, EPS 2011, nr 3, s. 44-50; M. Taborowski, *Zasada pierwszeństwa a zasada powagi rzeczy osądzonej w kontekście odzyskiwania nielegalnej pomocy publicznej. Glosa do*

wyroku TS z dnia 18 lipca 2007 r., C-119/05, LEX/el. 2011; M. Taborowski, *Obowiązek zwrotu pomocy publicznej niezgodnej z prawem UE w przypadku istnienia definitywnych rozstrzygnięć sądów krajowych. Glosa do wyroku TS z dnia 22 grudnia 2010 r., C-507/08*, LEX/el. 2011). W ten sposób zasada efektywności prawa unijnego i zasada pierwszeństwa w zakresie dotyczącym wyłącznych kompetencji Komisji Europejskiej przełamywały zasadę poszanowania powagi rzeczy osądzonej w postępowaniach prowadzonych poza tokiem instancji. Inne przykłady ograniczenia mocy wiążącej orzeczeń sądowych poza tokiem instancji obejmują różnego rodzaju czynności procesowe podejmowane na etapie postępowania wykonawczego lub egzekucyjnego (zob. wyroki TS z 4 października 2024 r., C-633/22, *Real Madrid*, EU:C:2024:843; z 9 kwietnia 2024 r., C-582/21, *Profi Credit Polska*, EU:C:2024:282, zob. również A. Sołtys, *Wyrok Trybunału Sprawiedliwości wydany w trybie art. 267 TFUE nie może być podstawą wznowienia postępowania zgodnie z art. 401¹ k.p.c. – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 9.04.2024 r., C-582/21, FY przeciwko Profi Credit Polska S.A.*, EPS 2025, nr 2, s. 23-39).

Analogiczny środek ochrony prawnej, stosowany również punktowo, wypracowano w odniesieniu do decyzji administracyjnych. Przykładowo w sprawie *Ciola*, powstała od daty akcesji Austrii do Unii Europejskiej sprzeczność ostatecznej decyzji administracyjnej (wydanej przed akcesją) z obecnym art. 56 TFUE skutkowałą niemożnością wyegzekwowania tej decyzji i nakładania kar za jej niewykonywanie (wyrok TS z 29 kwietnia 1999 r., C-224/97, *Ciola*, EU:C:1999:212, pkt 29–34). Z kolei w sprawie *Grossmania* brak związania ostateczną decyzją organu (z pewnymi dodatkowymi ograniczeniami wynikającymi z zasady pewności prawa w przypadku nabycia uprawnień przez osoby trzecie) był konsekwencją naruszenia zarówno art. 63 TFUE jak i prawa podstawowego do własności z art. 17 KPP (wyrok TS z 10 marca 2022 r., C-177/20, *Grossmania*, EU:C:2022:175).

Istotny dla niniejszej sprawy unijny środek ochrony prawnej znany jest także orzecznictwu Sądu Najwyższego. W kwestii dotychczasowego statusu i konsekwencji orzeczeń wydanych z udziałem osób powołanych do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego przez „niby-KRS” dominowało do tej pory stanowisko oparte na uchwale składu połączonych Izb Sądu Najwyższego z

23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/2020. Uchwała ta stanowi zasadę prawną (art. 87 § 1 uSN) i wiąże każdy skład Sądu Najwyższego. Uchwała ta wiąże pomimo wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 20 kwietnia 2020 r., U 2/20 (OTK-A 2020, poz. 61). Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela w tym zakresie argumentację przytoczoną w szczególności w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2022 r., I KZP 2/22 (OSNKW 2022 nr 6, poz. 22) oraz uchwały Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2022 r., III PZP 1/22 (OSNP 2022 nr 10, poz. 95). Uchwała BSA I-4110-1/2020 oparta była na koncepcji nieważności postępowania, a nie na koncepcji orzeczenia nieistniejącego. Jej konsekwencją jest możliwość podnoszenia przez strony zarzutów apelacyjnych i kasacyjnych dotyczących niewłaściwego składu sądu (np. wyrok Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2022 r., III USKP 126/21, OSNP 2024, nr 1, poz. 8), uwzględnianie z urzędu przez Sąd Najwyższy nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji (wyroki Sądu Najwyższego z 26 listopada 2024 r., III USKP 86/24, LEX nr 3790614; z 27 marca 2024 r., III USKP 41/23, LEX nr 3716005; z 18 czerwca 2024 r., III USKP 103/23, LEX nr 3727704; z 26 listopada 2024 r., III USKP 86/24, LEX nr 3790614; z 25 marca 2025 r., III USKP 118/24, LEX nr 3850584; z 25 marca 2025 r., III USKP 119/24 LEX nr 3850587; z 23 czerwca 2025 r., III USKP 9/25; z 19 marca 2024 r., III USKP 116/23, LEX nr 3694949), wznawianie postępowań (postanowienia Sądu Najwyższego z 15 września 2023 r., I CSK 747/23, LEX nr 3614146; z 19 listopada 2024 r., I UZ 21/24, LEX nr 3788195., z 21 stycznia 2022 r., III CO 6/22, LEX nr 3371942), odmowa udzielenia odpowiedzi na pytanie prawne przedstawione w warunkach nieważności postępowania (postanowienie składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 14 czerwca 2023 r., III UZP 4/23, OSNP 2024, nr 1, poz. 7).

W orzecznictwie ukształtował się także nurt, zgodnie z którym sąd niższej instancji nie jest związany poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu wyroku kasatoryjnego Sądu Najwyższego wydanego w wadliwym składzie (postanowienie Sądu Najwyższego z 13 października 2021 r., III UZ 27/21 (LEX nr 3520479). Na podobną możliwość zwraca uwagę w odniesieniu do skargi nadzwyczajnej A. Szydzik (*Skarga nadzwyczajna jako środek kontroli konstytucyjności sądowego stosowania prawa, rozprawa doktorska*, Gdańsk 2025, s. 259-260). Analogiczne

stanowisko wypracowano w odniesieniu do braku związania składów Sądu Najwyższego zapatrywaniem prawnymi wyrażonymi przez „niby” Sąd Najwyższy. Obszerną argumentację w tym zakresie zaprezentowano w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z 14 lutego 2025 r., II CSKP 1946/22 (LEX nr 3829592). Uznano w nim, że wykładnia art. 398¹⁷ § 2 k.p.c. zgodna z art. 45 ust. 1 Konstytucji, art. 6 ust. 1 EKPCz i art. 47 KPP UE musi prowadzić do wniosku, że apriorycznym i dorozumianym warunkiem ustanowionego w tym przepisie związania uchwałą powiększonego składu Sądu Najwyższego jest to, aby uchwała ta była podjęta przez Sąd Najwyższy w składzie odpowiadającym wszystkim wymaganiom wyrażonym w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i odpowiadającym temu przepisowi regulacjach prawa traktatowego i unijnego. W przeciwnym wypadku Sąd Najwyższy cedowałby w istocie fragment swojej jurysdykcji – w części objętej rozstrzygniętym zagadnieniem prawnym – na rzecz organu niespełniającego warunków sądu w rozumieniu konstytucyjnym i traktatowym, co jest niedopuszczalne. Dotyczy to *mutatis mutandis* także innych przewidzianych w ustawie przypadków wiążącej wykładni prawa, która w założeniu ma pochodzić od sądu, a zatem organu władzy sądowniczej odpowiadającego wymaganiom stawianym w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 13 października 2021 r., III UZ 27/21). W sprawie II CSKP 1946/22 warunki te nie zostały spełnione, ponieważ zarówno uchwała z 22 maja 2024 r., III CZP 21/23 jak i postanowienie Sądu Najwyższego z 7 lutego 2023 r., o przedstawieniu zagadnienia prawnego składowi powiększonemu Sądowi Najwyższemu, zapadły w składzie z udziałem osób objętych skutkami uchwały BSA I-4110-1/2020. Dlatego w sprawie II CSKP 1946/22 przyjęto, że akceptacja przez Sąd Najwyższy w składzie właściwym do rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej ograniczenia swojej jurysdykcji, którego podstawę miałby stanowić art. 398¹⁷ § 2 k.p.c., oznaczałaby, że orzeczeniu kończącemu postępowanie kasacyjne można by postawić zasadnie te same zarzuty, które stoją u podstaw przyjęcia, iż podjęta w sprawie uchwała powiększonego składu Sądu Najwyższego, jak i poprzedzające tę uchwałą postanowienie o przedstawieniu zagadnienia prawnego, zapadły w warunkach nieważności postępowania. W sprawie II CSKP 1946/22 zwrócono także uwagę, że porządek prawny nie przewiduje szczególnych środków prawnych, które mogą służyć wzruszeniu uchwał Sądu Najwyższego rozstrzygających

zagadnienie prawne, jeżeli zapadły one w warunkach odpowiadających nieważności postępowania w sprawie. W związku z tym ocena skutków podjęcia uchwały w warunkach odpowiadających nieważności postępowania w sprawie (art. 379 pkt 4 k.p.c.), z racji niespełniania przez Sąd Najwyższy w składzie podejmującym uchwałę wymagań niezależnego, bezstronnego i niezawisłego sądu ustanowionego ustawą, musi następować *ad hoc* w każdym przypadku, w którym uchwała taka może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy (por. np. postanowienie składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 14 września 2022 r., I KZP 10/22, OSNK 2022 nr 11-12, poz. 40, wyroki Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2024 r., II CSKP 422/23, LEX nr 3711214; z 24 kwietnia 2024 r., II PSKP 21/23, OSNP 2024 nr 12, poz. 117, postanowienia Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., I CSK 2356/23, z 27 czerwca 2024 r., I CNP 114/23, LEX nr 3740699, z 19 lipca 2024 r., I CSK 3422/23, LEX nr 3738916 i z 20 września 2024 r., I CSK 2305/23, LEX nr 3759554). Konsekwencją braku związania wspomnianą uchwałą była konieczność samodzielnego zbadania i rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy wszystkich prawnych aspektów skargi kasacyjnej, stosownie do określonych w niej podstaw i objętych nimi zarzutów (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Innym przykładem stwierdzenia braku związania uchwałą „nie-sądu” jest wyrok Sądu Najwyższego z 24 kwietnia 2024 r., II PSKP 21/23, omówiony w uchwale III PZP 1/25.

Podsumowując dotychczasowe wywody, Sąd Najwyższy przypomina, że w świetle samodzielnie odczytywanego punktu 1 sentencji wyroku w sprawie C-225/22 sąd krajowy jest zobowiązany nie zastosować się do orzeczenia wydanego przez „nie-sąd”, zatem oczywiście nie jest związany wykładnią takiego „nie-sądu”. Natomiast zestawiając punkt 1 i 2 sentencji wyroku w sprawie C-225/22 z uchwałą III PZP 1/25 taki brak związania jest konsekwencją uznania orzeczenia „nie-sądu” a samo niezastosowanie się do wyroku „nie-sądu” wyższej instancji nie jest wystarczające do zapewnienia skuteczności art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE. Należy zatem stwierdzić, że - mając na uwadze zasadę prawną uchwały III PZP 1/25 - sąd drugiej instancji, rozpoznając ponownie sprawę na skutek uwzględnienia skargi nadzwyczajnej i uchylenia jego wyroku przez Sąd Najwyższy - Izbę Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych orzekający w składzie niespełniającym wymogów sądu z art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE, gdy ten sąd drugiej instancji uzna

skargę nadzwyczajną za zasadną, nie jest związany wykładnią prawa dokonaną przez IKNiSP. Zatem w myśl uchwały III PZP 1/25 pominięcie poglądów prawnych IKNiSP wymaga podjęcia przez sąd drugiej instancji, taki jak sąd przedstawiający pytanie prawne w niniejszej sprawie, dodatkowych czynności. Zgodnie bowiem z uchwałą III PZP 1/25 - z perspektywy Sądu Najwyższego i ewentualnych postępowań kasacyjnych zainicjowanych skargami od orzeczeń wydanych przez Sądy drugiej instancji w wyniku ponownego rozpoznania sprawy – takie ponowne procedowanie uzależnione jest od uprzedniego rozpoznania skargi nadzwyczajnej przez sąd spełniający wymogi sądu z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE.

W tym celu sąd, którego wyrok został uchylony orzeczeniem „nie-sądu” w postaci Sądu Najwyższego – IKNiSP, powinien zadziałać procesowo. Działanie to może przybierać postać – w konsekwencji uznania takiego orzeczenia kasatoryjnego za niebyłe - postanowienia stwierdzającego swoją niewłaściwość do rozpoznania skargi nadzwyczajnej, wskazującego jako podstawę prawną art. 200 §1¹ i 1⁴ oraz art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE celem przełamania art. 200 § 2 k.p.c., oraz przekazującego sprawę Sądowi Najwyższemu jako sądowi właściwemu ustrojowo do rozpoznania skargi nadzwyczajnej w składzie spełniającym wymogi sądu w rozumieniu prawa unijnego. Wówczas Sąd drugiej instancji nie podejmuje innych działań i nie przystępuje do ponownego rozpoznania sprawy. Alternatywnym rozwiązaniem jest skorzystanie przez Sąd drugiej instancji lub Sąd pierwszej instancji (rzadziej, jak powinno to mieć miejsce w sprawie III PZP 1/25 z uwagi na wniesienie skargi nadzwyczajnej od wyroku Sądu Rejonowego) z formuły C-585/18 A.K. Upoważnia ona sąd niewłaściwy do rozpoznania środka zaskarżenia celem zapewnienia stronom prawa do sądu, jeżeli w świetle prawa krajowego właściwość ta została powierzona organowi, który nie spełnia wymogów sądu w rozumieniu prawa unijnego. Można również wybrać opcję, z której skorzystał Sąd Apelacyjny w Krakowie, który przedstawił pytanie prejudycjalne w sprawie C-225/22. Polega ona na stwierdzeniu prawomocności swojego orzeczenia („niby” uchylonego przez „niby” Sąd Najwyższy) na podstawie art. 364 § 1 k.p.c., gdy – tak jak w sprawie głównej w sprawie C-225/22 - stosowny wniosek został złożony przez stronę. W braku takiego wniosku, Sąd drugiej instancji może podjąć działania z urzędu, uzupełniając normę z art. 364 § 1 k.p.c. o art. 19 ust. 1 akapit 2 TUE. Taki sposób

postępowania jest możliwy do zastosowania w takich sprawach jak niniejsza, gdy czynność faktyczna podjęta przez IKNiSP określona formalnie mianem wyroku jest sprzeczna z mającą moc zasady prawnej uchwałą III UZP 3/23. Jest to tym bardziej właściwy sposób postępowania, gdy sąd drugiej instancji uznaje, jak wynika z uzasadnienia pytania prawnego, że nie doszło do naruszenia wartości chronionych za pośrednictwem skargi nadzwyczajnej. W takiej zaś sytuacji - w przypadku zastosowania formuły C-585/18 A.K. - nie doszłoby do wydania wyroku o innej treści, ponieważ skarga nadzwyczajna nie zostałaby uwzględniona.

Uzasadnienie przedstawionego w niniejszej sprawie pytania prawnego Sadu Apelacyjnego w Lublinie wskazuje – przynajmniej w odniesieniu do spraw o wysokość podstawy wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne – na występowanie swoistej patologii w funkcjonowaniu skargi nadzwyczajnej w systemie prawnym. Polega ona na wykreowaniu przez IKNiSP równoległej, odmiennej linii orzeczniczej do wypracowanej przez Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym. Skargi kasacyjne w takich sprawach jak niniejsza są bowiem rozstrzygane odmiennie (zgodnie z uchwałą III UZP 3/23) od skarg nadzwyczajnych (niezgodnie z uchwałą III UZP 3/23). W tej sytuacji strona postępowania sądowego, która przegrała sprawę o wysokość podstawy wymiaru składek przed Sądem drugiej instancji, może słusznie zakładać, że z uwagi na moc zasady prawnej nadanej uchwale III UZP 3/23 (podkreślenia wymaga, że uchwała ta dotyczy tylko weryfikacji podstawy wymiaru składek w przypadku rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej) wniesienie skargi kasacyjnej od niekorzystnego dla strony wyroku Sądu Apelacyjnego (opartego na uchwale III UZP 3/23) nie przyniesie korzystnego dla niej rozstrzygnięcia. W tej sytuacji strona nie inicjuje postępowania kasacyjnego, lecz poszukuje podmiotu uprawnionego do wniesienia skargi nadzwyczajnej, by wniósł alternatywny nadzwyczajny środek zaskarżenia do IKNiSP, której linia orzecznicza jest dla strony korzystniejsza. Taki sposób działania, zarówno strony, jak i podmiotu mającego legitymację do inicjowania postępowania ze skargi nadzwyczajnej oraz samej IKNiSP, potwierdza słuszność zarzutów formułowanych wobec instytucji skargi nadzwyczajnej przez piśmiennictwo oraz ETPCz (wyrok ETPCz z 23 listopada 2023 r., *Wałęsa przeciwko Polsce* (skarga nr 50849/21)). Pomijając kontekst ustrojowy wynikający z kompozycji

składu IKNiSP, stwierdzenie przez Sąd drugiej instancji, że kasatoryjny wyrok Sądu Najwyższego (spełniającego wymogi art. 19 TUE) narusza art. 87 § 1 uSN, uprawniałoby ten sąd do pominięcia art. 398²⁰ k.p.c. Podstawę prawną dla takiego działania stanowi sprzeczność tego przepisu *in concreto* z EKPCz jako umową międzynarodową, mającą wyższą moc w systemie prawnym od art. 398²⁰ k.p.c. Można również mówić o sprzeczności – w konkretnej sprawie - art. 398²⁰ k.p.c. z art. 2 w związku z art. 183 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 1 pkt 1 i art. 87 § 1 uSN. W tym przypadku sprzeczność ta wynika z naruszenia zasad składających się na wartość państwa prawnego przez wypaczenie funkcji Sądu Najwyższego, jaką jest zapewnienie jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych a przez to zasady pewności prawa. Ponieważ norma z art. 398²⁰ k.p.c. jest adresowana do sądu drugiej instancji, a norma z art. 87 § 1 uSN do Sądu Najwyższego, alternatywę do opisanego wyżej mechanizmu pominięcia art. 398²⁰ k.p.c. stanowi tylko wystąpienie z pytaniem prawnym w trybie art. 390 k.p.c. dotyczącym zagadnienia prawnego objętego wykładnią prawa zawartą w wyroku kasatoryjnym a sprzeczną z uchwałą Sądu Najwyższego mającą moc zasady prawnej.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

[r.g.]